

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ: СУТНІСТЬ І НЕОБХІДНІСТЬ, ЙОГО ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Колодяжна Алла Володимирівна

к.псих.н., доцент

Сорока Анна Анатоліївна

Сорока Марія Анатоліївна

студенти

Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Анотація. У статті аналізується наукова основа педагогічного такту, інтелектуальна, емоційна та комунікативна. Загалом педагогічний такт педагога є показником його моральних якостей, професійної майстерності, характеризує стиль роботи педагога. Підґрунтям для ефективного навчання як учнів, так і студентів, є повага викладача до них, їх інтересів і поглядів, що є складовою педагогічного такту, обширного поняття, яке включає в себе багато елементів. Окреслено основні компоненти педагогічного такту науково-педагогічного працівника, а також висвітлено його психологічні основи.

Ключові слова: такт, педагогічний такт, тактовність, педагогічна майстерність, психологічні основи педагогічного такту, поведінка педагога, навчальний процес.

Центральною умовою, що характеризує можливість встановлення та підтримки психологічного контакту з учнями та студентами, є наявність педагогічного такту. Дотримуючись вимог педагогічного такту, педагог зможе виробити демократичний стиль спілкування з молоддю, домогтися справжньої культури спілкування. Педагог повинен приймати думки кожного учня чи студента, а також рахуватись із їх поглядами навіть у випадках, коли не розділяє їх. Саме такі потреби – бути почутим, прийнятим, визнаним тощо – і

відкривають принцип педагогічного такту – вміння педагога знайти підхід до кожного учня. Розберемо детальніше це поняття, адже воно є багатогранним і включає в себе багато аспектів. Такт у буквальному значенні слова – дотик, вплив. Це моральна категорія, що допомагає регулювати взаємини людей. Такт – це форма поведінки, коли людина йде на моральний компроміс, але в ім'я високих моральних цілей. Це пом'якшення, свідоме ослаблення однієї моральної вимоги заради вірності іншим. Правильно вважати такт не уникненням труднощів, а вмінням побачити коротший шлях до мети [5].

Таким чином, ми можемо охарактеризувати цей термін як здатність доторкнутися до чужого серця, зрозуміти іншу людину, прийняти її особливості тощо. Тож, такт – це стиль поведінки особи, при якому вона ставиться до інших з повагою, поважає себе, тобто поводить себе гідно. Однак, педагогічний такт - професійна властивість педагога. Він відрізняється від загального поняття такту тим, що позначає не тільки властивості особистості вчителя (повага, любов до дітей, ввічливість), але і вміння вибрати правильний підхід до учнів, дієвий засіб впливу на дітей. На думку Кузьмінського А., педагогічним тактом є відчуття педагогом стану вихованця та формування ним поведінки, що найбільш підходить для спілкування з учнями в різноманітних сферах життя, здатність обрати відповідний підхід до особистості в процесі виховних взаємин [1].

Федорова Л. стверджує, що педагогічний такт – це майстерність вчителя, заснована на повазі до особистості, увазі та довірі до неї, що виявляється у його здатності етично поводитися відносно інших під час провадження навчально-педагогічного процесу. Педагогічний такт у якості складової педагогічної культури визначається особистісними якостями педагога, його відповідними вміннями, навичками та компетентностями та проявляється у техніці та мистецтві його взаємодії та спілкування, а опанування навичок культури педагогічного спілкування, а також педагогічна тактовність є результатом набуття ним педагогічної майстерності [6]. Ортинський В. вважає педагогічним тактом грамотне спілкування з точки зору педагогіки у складних

педагогічних ситуаціях, спроможність у певних обставинах знайти відповідний і водночас результативний спосіб впливу, вміння швидко оцінювати ситуацію та реагувати на неї, в результаті чого знайти оптимальне рішення [2]. Педагогічний такт – це почуття міри педагогом у процесі застосування засобів його впливу на вихованців, його творчий підхід при пошуку оптимальних способів взаємодії з ними [7]. Таким чином, в умінні педагога розуміти та впроваджувати найбільш доцільні стратегії та методики для отримання учнями чи студентами максимально можливої користі від навчання полягає сутність педагогічного такту. Отже, педагогічний такт – це комплекс, який складають певні стратегії, методи та прийоми, застосовувані вчителем або викладачем для пристосування власного підходу до здібностей кожного учня чи студента, його індивідуальних потреб і особливостей, а також спеціальні педагогічні знання, вміння та навички, що складають педагогічну майстерність викладача, які він використовує для корисного спілкування з учнями, ефективної взаємодії з ними, результативності навчання та виховання та з цією метою ефективної організації навчально-виховного процесу. Педагогічний такт передбачає гнучкість педагога, його здатність пристосовуватись до потреб і запитів учнів і студентів і реагувати на зміни під час навчального чи навчально-наукового процесів, а також врахування різноманітних способів і стилів навчання, індивідуальності вихованців з виховною метою та з метою ефективного та максимального засвоєння ними знань, набуття ними компетентностей і морального, психологічного та духовного розвитку їх особистостей для подальшого успішного влиття у суспільство. Так, педагогічний такт включає в себе такі навички педагога, як вміння створювати сприятливу навчальну атмосферу в класі чи групі, здатність підтримувати мотивацію учнів чи студентів та заохочення до активної участі вихованців у навчальному, а у випадку вищої школи і науковому процесі.

Тактовною може бути інтелігентна людина, яка розуміє необхідність розумно ставитися до інших, а наявність у педагогічному такті інтелектуальної складової підкреслює значення певних особистих властивостей представника

педагогічної галузі – високого рівня знань, вміння застосувати їх і передати поколінню, що підростає [6]. Зобразимо складові педагогічного такту вчителя у вигляді схеми (рис. 1).

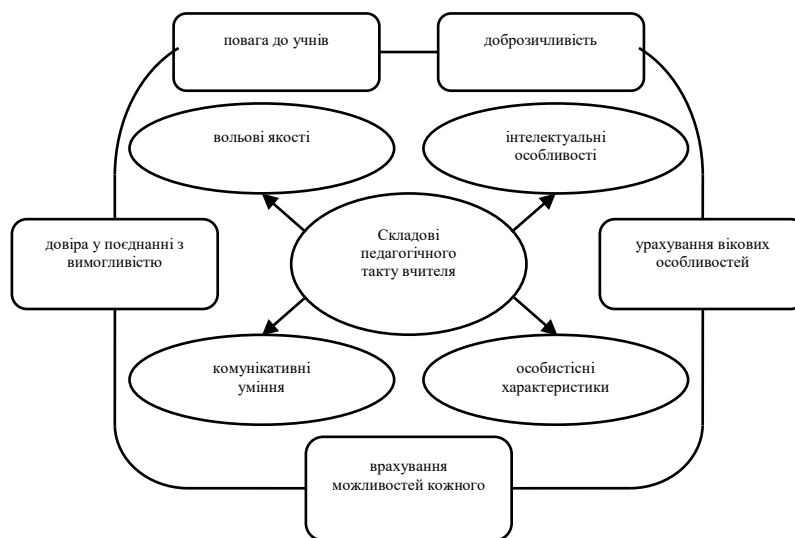


Рис. 1 Складові педагогічного такту вчителя

Джерело: сформовано авторами на основі [6]

Основою педагогічного такту є повне розуміння психологічних принципів як навчання, так і розвитку дітей і молоді, здатність до адаптації власних підходів, ефективної комунікації з іншими учасниками навчально-виховного та наукового процесу, а також безперервний професійний розвиток самого науково-педагогічного працівника, набуття ним нового досвіду та покращення навичок і знань з метою застосування різноманітних прийомів для зацікавлення суб'єкта навчального процесу, методів і ресурсів для допомоги у розвитку учня чи студента на найвищому рівні, адже, як зазначав Сковорода, необхідно довго самому учитись, якщо хочеш навчати інших. Він стверджував, що у всіх науках і художествах плодом є правильна практика [4].

Важливо також відмітити, що педагогічний такт проявляється у доброзичливій поведінці педагога відносно студента чи учня, його врівноваженості, непохитності, адекватності висловлювань, інструментах і методиках виховання. Так, педагогічний такт передбачає гнучкість педагога і його адаптивність при реагуванні на потреби й особливості кожного вихованця окремо, а отже, врахування індивідуальних рівня знань, умінь, інтересів у

певних сферах, темпу навчання та сприйняття інформації. Теорії розвитку та навчання дітей і молоді дають змогу педагогу усвідомити особливість кожної вікової групи – від дошкільнят до випускників вищої школи – та їх вплив на навчальний процес. До основних компонентів педагогічного такту науковці відносять показники й елементи [2, 3], які зображені на рисунку більш детально (рис. 2). Таким чином, за успішним навчанням і вихованням стоїть педагогічний такт, використовуваний педагогом для участі у навчальному та загальному розвитку дітей і молоді, формування у них позитивного ставлення до навчання та для здійснення навчального прогресу, адже педагогічний такт - це, в першу чергу, здатність педагога дотримуватися відповідних норм поведінки.

На основі наведеної інформації можемо виділити такі психологічні основи педагогічного такту:

1) розвиток когнітивних процесів – при застосуванні педагогічного такту викладач враховує психологічні аспекти сприйняття, мислення, пам'яті, уваги учнів тощо й у процесі навчання використовує такі стратегії та методи, які сприяють активному мисленню учнів або студентів, розвитку навичок аналізу та синтезу;

2) психологія розвитку – педагогічний такт дозволяє врахувати особливості розвитку особистості дітей у різних вікових періодах, а на основі знань про психологічні, фізіологічні, соціальні, моральні чи духовні зміни на тлі, наприклад, підліткового віку педагог має можливість адаптувати навчальний процес і власний підхід до можливостей вихованців, а також їх потреб;

3) мотивація та емоції – викладач працює над створенням навчального середовища, у якому студенти й учні почуватимуться вмотивованими та підтриманими, здійснює заходи, що стимулюють зростання інтересу до дисциплін або предметів, адже педагогічний такт має також враховувати і емоційний стан вихованців, і їх мотивацію до навчання тощо;

4) соціальна психологія – педагог враховує взаємодію вихованців з

соціумом і навколишнім середовищем, їх соціалізацію та розвиток у цьому напрямку, адже вплив таких соціальних факторів як спілкування та колективна робота на навчання та розвиток здобувачів освіти є важливим. Тож, застосований викладачем педагогічний такт стимулює дітей до співпраці, прийняття колективної відповідальності, а отже, і розвитку соціальних навичок;

5) індивідуальність і різноманітність – викладач створює індивідуалізовані підходи, застосовує диференційовані методи та матеріали з метою забезпечення ефективного навчання та розвитку кожного студента чи учня, адже педагогічний такт враховує їх здібності, інтереси, потреби та стилі навчання.

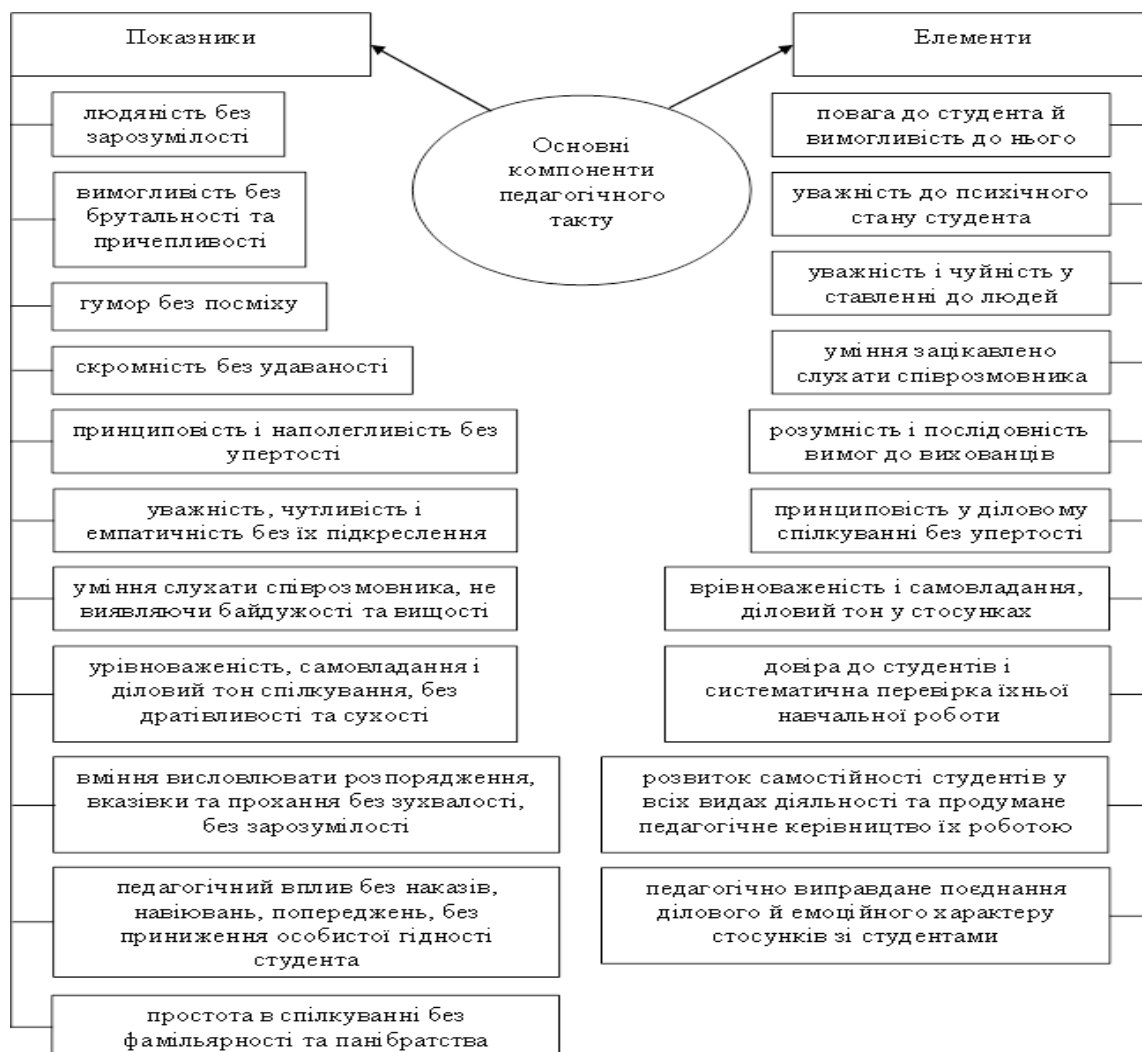


Рис. 2 Основні компоненти педагогічного такту науково-педагогічного працівника

Джерело: сформовано авторами на основі [2, 3]

Так, розуміння педагогом принципів і явищ психології, які можуть впливати на навчання здобувачів освіти різних рівнів, є психологічною основою педагогічного такту, яка сприяє його формуванню адаптивним, гуманним і ефективним для допомоги викладачу зі створенням найкращих, відповідних потребам, збалансованих умов навчання та розвитку покоління, що зростає.

Отже, ключем до успішного та комфортного навчання як студентів, так і учнів шкіл, безумовно, є дотримання педагогічного такту. Так, педагог має знайти підхід до кожного учня чи студента, що передбачає гнучку взаємодію з ними, врахування їх індивідуальності, особливостей тощо, використання оптимальних і альтернативних способів навчання, адже з кожним роком усе більше увага акцентується на різноманітності учнів і їх розвитку у певному, винятковому для кожного, напрямку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмінський, А. І.; Омеляненко, В. Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб. К.: Знання, 2006, 311 с.
2. Ортинський, В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009, 472с.
3. Савенкова, Л. О. Психологія спілкування: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2015. 309 с.
4. Сковорода, Григорій. Байки Харківські. Афоризми/Упор. і автор передмови Н. О. Батюк. Х.: Прапор, 1972. 128 с.
5. Словник української мови: [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, Т. 10: ред. тому: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. – 1979. – 658 с.
6. Федорова, Л. Г. Педагогічний такт – основа професійної підготовки вчителя початкової школи. *Educational Dimension*, 2016, 47: 371-375.
7. Хоружа, Л. Л.. Етичний розвиток педагога. 2012, 206 с.